

АШИГТ МАЛТМАЛЫН ГАЗАР

МОНГОЛ УЛСЫН УУЛ
УУРХАЙН САЛБАРЫН
ТАТВАРЫН ХУУЛЬ
ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН БА
ТАТВАРЫН АЧААЛЛЫН
СУДАЛГАА

2011 он

Зохиогчид:

Судалгааны ажлыг удирдсан:

АМГ, УУСХ, СМСТ-ийн дарга

АМГ, УУСХ, СМСТ-ийн ахлах мэргэжилтэн

Б.Бямбадагва

Ц.Цэгц

Судалж гүйцэтгэсэн:

АМГ, УУСХ, СМСТ-ийн мэргэжилтэн

АМГ, УУСХ, СМСТ-ийн мэргэжилтэн

Д.Маасүрэн

Б.Сүхтулга

Хаяг:

Монгол Улс, Улаанбаатар 211238, Шуудангийн салбар 38,
Барилгачдын талбай 3, Засгийн газрын XII байр,
Баруун жигүүр, Ашигт Малтмалын Газар,
Уул уурхай, судалгааны хэлтэс

Утас: 976-11-263709

Факс: 976-11-310041

E-mail: maa_davaa@yahoo.com

Web page: <http://www.mram.gov.mn>

АГУУЛГА

Удиртгал

1. Монгол Улсын Уул уурхайн салбарын татварын эрх зүйн орчин
2. Монгол Улсын Уул уурхайн салбарын татварын ачааллын судалгаа
3. Олон Улсын Уул уурхайн салбарын татварын орчны судалгаа
 - 1.1. Олон Улсын Уул уурхайн салбарын татварын эрх зүйн орчин
 - 1.2. Олон Улсын Уул уурхайн салбарын татварын ачааллын судалгаа
4. Монгол Улсын Уул уурхайн салбарын өнөөгийн байдал ба татварын шинэчлэлт
 - 4.1 Монгол Улсын Уул уурхайн салбарын өнөөгийн байдал
 - 4.2 Монгол улсын Уул уурхайн салбарын татварын шинэчлэлт
 - 4.2.1 Зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татварын судалгаа
 - 4.2.2. Австрали улсын ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр, шинээр хэрэгжиж гарсан ашигт малтмалын төлбөрийн судалгаа
 - 4.2.3. Монгол Улсын Уул уурхайн салбарын татварын шинэчлэлтийн судалгаа

Дүгнэлт

Ашигласан ном, материал

• УДИРТГАЛ •

Эх орныхоо эрдэс баялгийн үр өгөөжийг ард түмнийхээ хүртээл болгох гол хөшүүрэг нь татварын тогтолцоо, түүгээр дамжин төвлөрсөн мөнгөн сан болох төрийн сан төсөвт орж буй орлогын хэмжээгээр хэмжигдэх зүй тогтолтой билээ.

Эрдэс баялгийнхаа ашиглалтаас ард түмэндээ хүртээх ойлголт, хэлбэрүүд эрдэс баялгийн нөөц бүхий ихэнх орнуудад байдаг ба үүний нэг тод жишээ бол Кувейт улс юм. Кувейт улс нефтийн баялаг ихтэй орон бөгөөд түүний олборлолт, борлуулалтаас олсон орлогын нилээд хэсгийг ирээдүйн иргэддээ зориулан хуримтлал болгон үлдээдэг билээ.

Сүүлийн жилүүдэд дэлхийн зах зээл дээрхи ашигт малтмалын бүтээгдэхүүний үнэ ханш нилээдгүй өсч, энэ хирээр Монгол Улсын уул уурхайн, эрдэс баялгийн салбарт оруулах гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалт ч өссөөр ирсэн билээ. Мөн ойрын жилүүдэд стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын орд газрууд эдийн засгийн эргэлтэд орж, Монгол Улсын уул уурхайн үйлдвэрлэл цаашид хурдацтайгаар өсөхөөр байна. Энэ нөхцөл байдлаас харахад манай улсын эдийн засаг, төсөв уул уурхайн салбараас ихээхэн хамааралтай болох нь тодорхой байна. Иймээс уул уурхайн үйлдвэрлэлээс бий болсон ашгаас хөрөнгө оруулагчдад татварын дарамт учруулахгүйгээр, нөгөө талаас Монгол Улс баялгийн эзний хувьд уул уурхайн үйлдвэрлэлийн ашгийн боломжийн, шударга үр өгөөжийг хүртэх асуудал зүй ёсоор тавигдаж байна.

Энэхүү судалгааны ажлаараа улс орны эдийн засгийн чухал салбарын нэг болох уул уурхайн салбарыг хөгжүүлэхэд татварын бодлогоор дэмжих, уул уурхайн татварын тогтолцоог дэлхийн

хөгжингүй болон хөгжиж буй зарим орнуудад хэрхэн хөгжүүлж буй, түүнийг Монгол Улсын уул уурхайн салбарт хэрэгжүүлэх боломжийг судалж, тодорхой санал дэвшүүлэхийг зорилоо.

1. Уул уурхайн салбарын татварын эрх зүйн орчин

Татвар бол улс орны орлогын урсгал төсвийн бүрдүүлэлтийн үндэс юм. Иймээс үйлдвэрлэл эрхлэгч аж ахуйн нэгжүүд татварын бүтэц, ногдуулалтандаа тодорхой хугацаагаар шинжилгээ зайлшгүй хийдэг. Татвар, төлбөр, хураамж /тариф суутгал/ бол үйлдвэрлэж байгаа бүтээгдэхүүний үнэ бүрэлдэх нэг гол нөхцөл байдаг. Үйдвэрлэлийн зардал, татвар төлөлт, үнэ бол зах зээлд бүтээгдэхүүнээ үнэлэх, ашгаа тогтоох гол хэмжүүрүүдийн нэг билээ.

Монгол Улсын Уул уурхайн салбарын үйл ажиллагааг зохицуулах дараахь хуулиуд хэрэгжиж байна.

Үүнд:

- Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хууль
- Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хууль
- Ашигт малтмалын тухай хууль
- Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль
- Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хууль
- Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн орлогоос байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн нөөцийг нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах хөрөнгийн хувь, хэмжээний тухай хууль
- Гадаадын хөрөнгө оруулалтын тухай хууль
- Гаалийн тариф, гаалийн татварын тухай хууль
- Гаалийн албан татвараас чөлөөлөх тухай хууль

- Гаалийн болон нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлөх тухай хууль
- Газрын хэвлийн тухай хууль
- Газрын тухай хууль
- Газрын төлбөрийн тухай хууль
- Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, олборлохыг хориглох тухай хууль
- Зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татварын тухай хууль
- Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хууль
- Ойн тухай хууль
- Татварын ерөнхий хууль
- Ус рашааны нөөц ашигласаны төлбөрийн тухай хууль
- Усны тухай хууль
- Үл хөдлөх эд хөрөнгийн албан татварын тухай хууль
- Цөмийн энергийн тухай хууль бусад холбогдох хууль тогтоомжийн баримт бичгүүд гэх мэт.

Монгол Улсын уул уурхайн салбарт үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгжүүд нь дараахь татвар, төлбөр, хураамжийг улсын болон орон нутгийн төсөвт оруулдаг.

Үүнд:

1. Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар
2. Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр
3. Авто тээврийн болон өөрөө явах хэрэгслийн албан татвар
4. Хайгуулын болон ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн төлбөр
5. Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар
6. Импортын барааны гаалийн татвар
7. Онцгой албан татвар
8. Зарим бүтээгдэхүүний үнийн гэнэтийн өсөлтийн албан татвар

9. Үл хөдлөх эд хөрөнгийн албан татвар
10. Газар ашигласны төлбөр
11. Ус ашигласны төлбөр
12. Зам ашигласны төлбөр
13. Ойгоос хэрэглээний мод, түлээ бэлтгэж, ашигласны төлбөр
14. Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр
15. Гадаадын мэргэжилтэн, ажилчны ажлын байрны төлбөр
16. Гаалийн үйлчилгээний хураамж
17. Орон нутгийн төсөвт төлсөн тэмдэгтийн хураамж
18. Төрийн захиргааны орон нутгийн байгууллагад төлсөн үйлчилгээний хөлс гэх мэт.

Уул уурхайн салбарт хэрэгжиж буй татварын хувь хэмжээний өөрчлөлт нь уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл, мөн гадаад дотоодын хөрөнгө оруулалтын хэмжээнд шууд хамааралтай байдаг.

Монгол Улсад хүчин төгөлдөр байгаа татвар, төлбөр хураамж, тэдгээрийн хувь хэмжээг хүснэгт 1-д харуулав.

Хүснэгт 1

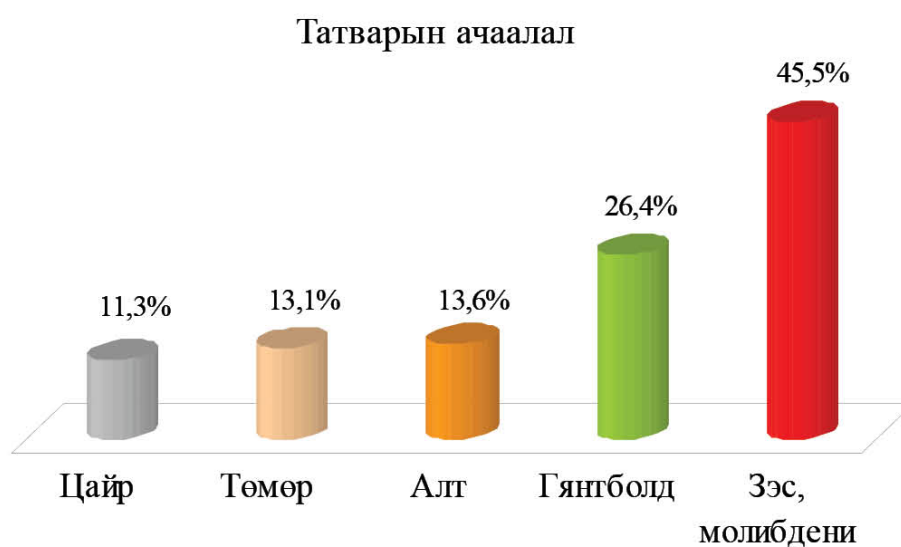
Монгол Улсын Уул Уурхайн салбарын татварын орчны судалгаа							
д/д	Хууль болон татварын төрөл	2003 он	2004-2005 он	2006 он	2007* он	2008-2010 он	2011 он
1.	Хайгуулын лицензийн төлбөр /ам.доллар/гектор/						
	1 жил	0,01		0,1	0,1	0,1	
	2 жил	0,5		0,2	0,2	0,2	
	3 жил	0,5		0,3	0,3	0,3	
	4-6 жил	1		1	1	1	
	6 жил	1,5		1	1	1	
	7-9 жил	1,5		1,5	1,5	1,5	
2.	Ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн төлбөр /ам.доллар/гектор/						
	1-3 жил	5		Жил харгалзахгүй 15\$ байх бөгөөд нүүрс болон түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын хувьд гектар тутамд 5\$ байна.			
	4-6 жил	7,5					
	7 ба түүнээс дээш жил	10					

3.	Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр	Алтны үндсэн ордод 2,5%, шороон ордод 7,5%, бусад ордод 2,5%	Дотоодод борлуулж байгаа нүүрс болон түгээмэл тархацтай ордод 2,5%, бусад ашигт малтмал болон экспортод гаргаж байгаа бүтээгдэхүүнд 5%		
4.	Зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татвар		Зэсийн баяжмал болон алтны дэлхийн зах зээлийн үнэ зэсэнд 2600\$/тн, алтанд 500\$/унци-аас дээш дээш болсон тохиолдол үүнээс дээш гарсан үнийн дүнгийн зөрүүнээс олсон орлогод 68%-ийн татвар ноогдуулна.	Зэсийн баяжмалд 2600\$/тн, алтанд 850\$/унци-аас дээш гэж өөрчилсөн.	2011 оны 1-р сарын 1-ний өдрөөс хүчингүй болно.
5.	Хүн амын орлогын албан татвар	200 мянга хүртэл 10%, 200-400 мянга хүртэл 30%, 400 мянгаас дээш 30%	Шатлал харгалзахгүй 10%		
6.	Аж ахуйн нэгж, байгууллагын орлогын албан татварын тухай хууль	0-100 сая-15%, >100сая-40%	0-100 сая-15%, >100сая-30%	0-3 тэрбум -10%, > 3 тэрбум-25%	
7.	Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар	>10 сая-15%, <10 сая 0%, Алт-0%	Шатлал харгалзахгүй 10%, Алт-0%		
8.	Үл хөдлөх хөрөнгийн татвар	2%			
9.	Автобензин, дизель, түлшний албан татвар	Автобензин-90 хүртэл октантай-20350 төг/тн, 90-ээс дээш октантай-25700 төг/тн, дизель түлш-2140 төг/тн.			
10.	Ус ашигласны төлбөр	Гадаргын болон гар худгийн 1-5 төг/м3, газрын гүний ус /үйлдвэрлэл/-1-20 төг/м3	Газрын гадаргын ба гүний ус 100-150 төг/м3		
11.	Газрын ашигласны төлбөр	Тухайн орон нутгийн төрийн байгууллагын тодорхойлсон үнэлгээний 0,01-0,03 хувиар тэрхүү орон нутгийн төсөвт төлнө.			
* Ашигт малтмалын тухай хуулинд шинэчилсэн найруулга хийж 2007 оны 7 сараас, Зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татварын тухай хуулийг 2006 оны 5 сараас хэрэгжүүлж эхэлсэн					

2. Уул уурхайн салбарын татварын ачааллын судалгаа

Татварын ачаалал гэдэг нь нийт татварын хэмжээг борлуулалтын орлогод харьцуулсан хувь хэмжээгээр илэрхийлэгдэнэ.

Уул уурхайн салбарын гол нэр төрлийн ашигт малтмалын хувьд татварын ачааллын түвшинг тооцож ашигт малтмал тус бүрээр харуулав.

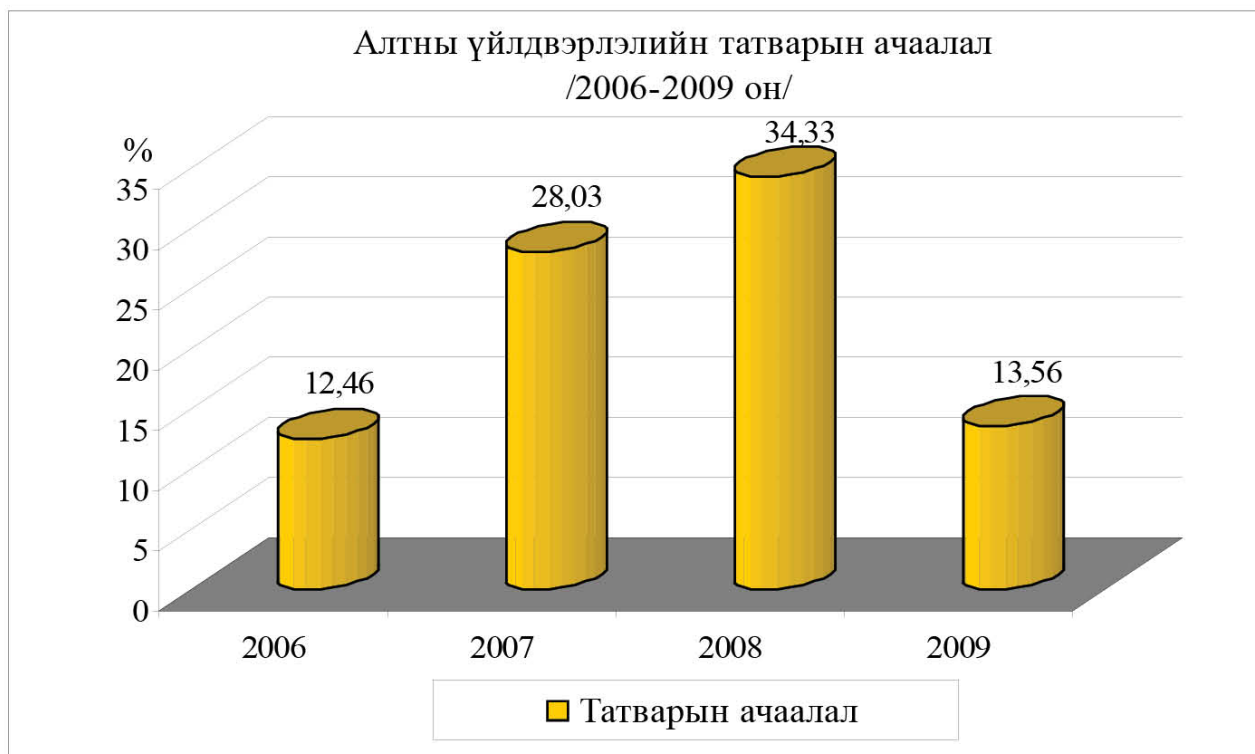

1-р зураг. Татварын ачаалал

Үүнээс үзэхэд 2009 онд зэсийн баяжмалын татварын ачаалал 45,5%-тай хамгийн өндөр нь байхад цайрын баяжмалын татварын ачаалал 11,3% -тай хамгийн бага нь байна. Алт, гянтболдын баяжмал, төмрийн хүдэрийн татварын ачаалал дундаж түвшин буюу 13,1-26,4%-тай байна. Энэ нь зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татварын хуулиар алт, зэсэнд гэнэтийн ашгийн татвар ноогдуулсантай холбоотойгоор зэсний татварын ачаалал өндөр байна.

Зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татвартай холбоотойгоор татварын ачааллын түвшин нэмэгдсэн бөгөөд 2008, 2009 онд алтны компаниудын дампуурал болон далд эдийн засаг бий болж, валютын хомсдолоос инфляцийн түвшин нэмэгдэх хандлага ажиглагдсан гэж үзэж байна.

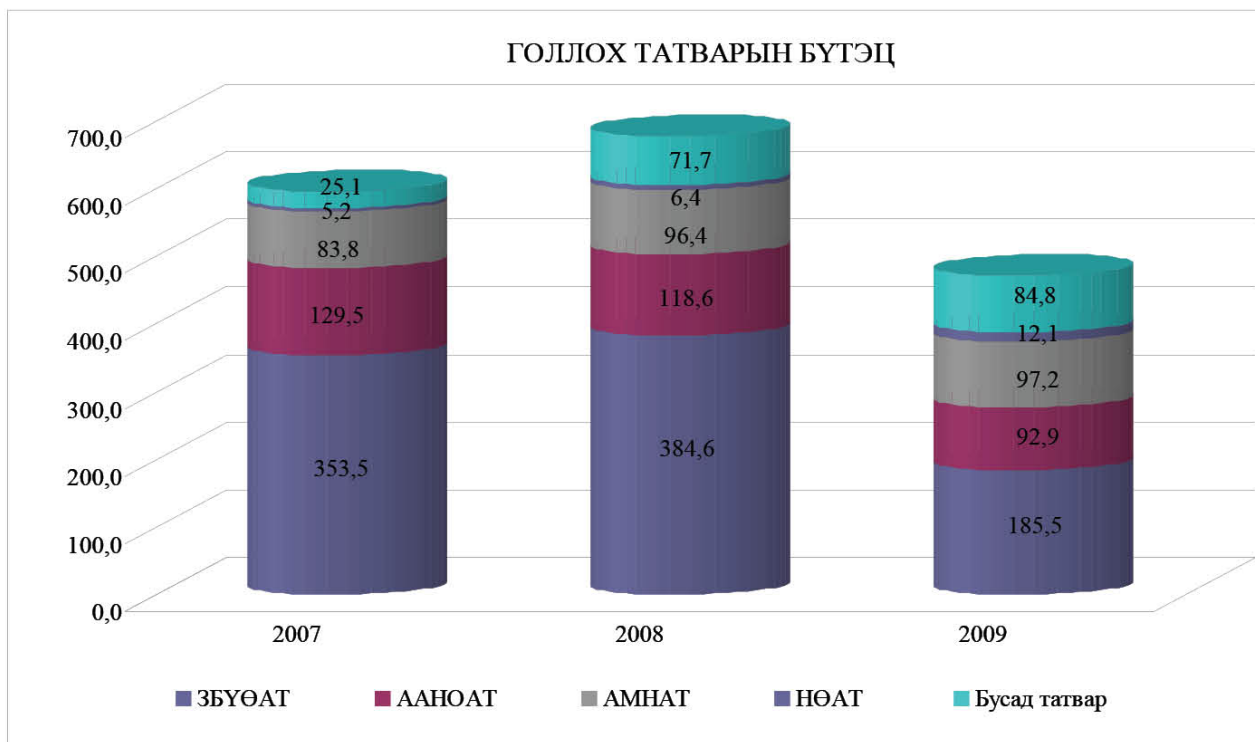
2006-2009 оны алт үйлдвэрлэлийн татварын ачааллын шинжилгээг хийж үзлээ.

2-р зураг. Алтны үйлдвэрлэлийн татварын ачаалал

Үүнд: 2007 онд 28,03%, 2008 онд 34,33% болж алтны ачааллын хэмжээ өссөн байна. Энэ нь 2008 оны 11 сарын 25-ны өдрийн зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татварын хуулиар өөрчлөлт орж алтны босго үнийг 1 унци алтны үнэ 850 ам доллар болж өөрчлөгдсөнтэй холбоотойгоор 2009 онд татварын ачаалал буурсан нь харагдаж байна.

Уул уурхайн салбарын татварын гол нэр төрлөөр нь татварын орлогыг харуулбал :

3-р зураг. Голлох татварын бүтэц

Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр нь 2007-2009 оны хооронд тогтмол өсөлттэй байгаа нь нүүрс, төмрийн хүдэр зэрэг бүтээгдэхүүний гаргалт өссөнтэй холбоотой бол зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татвар нь 2009 онд өмнөх онтой харьцуулахад 20.7 %-иар буурсан нь ихэнх алтны олборлогч аж ахуйн нэгжийн монгол банкинд тушаах алтны хэмжээ багассантай холбоотой байна.

3.Олон улс дахь уул уурхайн салбарын татварын орчны судалгаа

3.1.Олон Улсын уул уурхайн салбарын татварын эрх зүйн орчин

Татварын эрх зүй нь татвар ногдуулах хүрээн дэх нийгмийн тодорхой харилцаа бөгөөд татвар төлөгчдийн орлогоос улсын төсвийг бүрдүүлэгч эх үүсвэрийг зохицуулдгийн хувьд, татварын эрх зүйн актуудаар баталгаажсан заавал биелүүлэх, засаглалын шинжийг агуулж байдаг.

Гадаадын өндөр хөгжилтэй орнуудын татварын хуулинд тусгагдсан уул уурхайн салбарт хэрэглэгддэг зарим төрлийн татварыг авч үзвэл:

Хүснэгт-2

Олон Улсын Уул Уурхайн салбарын татварын орчны судалгаа										
д/д	Улс орнуудын нэр	Орлогын албан татвар, %	НӨАТ, %	Татварын тогтвортой байдал	ЭХШ /жил/	Алдагдлыг ирээдүйд шилжүүлэх	АМНАТ, %	Импортын татвар, %	Ноогдол ашгаас суутгах татвар, %	Албан татварын нийт хэмжээ, %
1	Аргентин	35	-	+	3*	+	+	-	-	40
2	Австрали	30	-	-	-	+	+	5	30	36,4
3	Канад	29,12	7	+	+	+	+	0,5	25	29,2
4	Чили	15/42	18	+	3*	+	+	10	35	49,2
5	Хятад	33	17	-	10	+	+	-	-	41,7
6	Гана	35	-	-	+	+	+	-	10	54,4
7	Гринланд	35	-	-	+	+	+	-	35	50,2
8	Индонези	30	10	+	-	+	+	-	20	46,1
9	Казакстан	30	-	+	+	+	+	-	15	46,1
10	Лаос	-	-	+	-	-	+	-	-	35

11	Монгол	10/25	10	+	5*	+	2,5/5	5	20	32,9
12	Мексик	35	15	+	-	+	+	-	35	49,9
13	Папуа Шинэ Гвиней	30	-	+	+	+	+	-	10	42,7
14	Перу	27	18	+	5*	+	+	12	4,1	46,5
15	Польш	22	22	-	5*	+	+	9	20	49,6
16	Өмнөд Африк	30	14	-		+	+	-	12,5	45
17	Швед	28	25	-	5*	+	+	-	-	28,6
18	АНУ	38,3	-	-	-	+	+	-	30	49,9
19	Узбекистан	33	-	+	-	-	+	-	15	62,9
20	Зимбабве	35	-	-	+	+	+	5	20	39,8

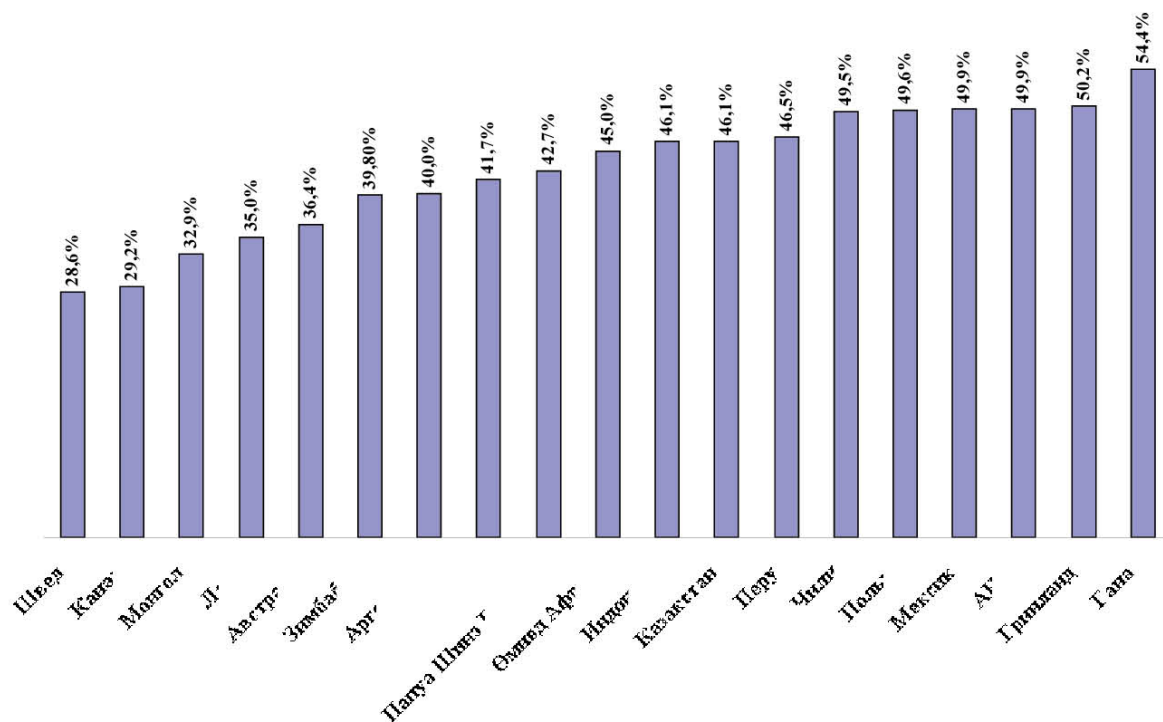
Тайлбар: + ийм төрлийн татвар байдаг

- ийм төрлийн татвар байдаггүй

3.2. Олон Улсын уул уурхайн салбарын татварын ачааллын судалгаа

Монголын уул уурхайн салбарын албан татварын нийт хэмжээг олон улсын уул уурхайн салбарын албан татварын нийт хэмжээтэй харьцуулж үзвэл:

Олон улсын уул уурхайн салбарын албан татварын нийт хэмжээ

4-р зураг. Олон Улсын уул уурхайн салбарын албан татварын
нийт хэмжээ

Олон улсын хэмжээнд уул уурхайн салбарын албан татварын нийт хэмжээгээр Узбекистан хамгийн өндөр хувьтай буюу 62,9%, хамгийн бага нь 28,6% -тай Швед улс байх бөгөөд Монгол улс 32,9%-тай байгаа нь Олон Улсын уул уурхайн салбарын хувьд дундаж хэмжээнд байгаа нь харагдаж байна.

4. Монгол Улсын Уул уурхайн салбарын өнөөгийн байдал ба татварын шинэчлэлт

4.1. Монгол Улсын Уул уурхайн салбарын өнөөгийн байдал

Монгол Улсын уул уурхайн салбар 2010 онд зэсийн баяжмал, молибдений баяжмал, жоншны баяжмал, бүхэллэг жонш, алт, нүүрс,

катодын зэс, гянтболдын баяжмал, төмрийн хүдэр, давс, барилгын материалын түүхий эд үйлдвэрлэсэн бөгөөд Аж үйлдвэрийн салбарын нийт үйлдвэрлэлт 2010 оны 11 сарын 01-ны байдлаар 3 242 911.1 сая төгрөг байснаас Уул уурхайн салбар 2 255 253.4 сая төгрөгний бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэсэн нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 59.8%-иар өссөн байна. Улсын нийт экспортын хэмжээ 2010 оны 12 сарын 01-ны байдлаар 2 550 648.2 мянган ам.доллар болж үүний 2 045 121.8 мянган ам.доллар нь уул уурхайн бүтээгдэхүүний экспорт эзэлж байна.

Уул уурхайн салбарт олборлолтын үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгжүүдээс улс, орон нутгийн төсөвт оруулж буй голлох татварын хэмжээ нь 553,4 тэр бум төгрөг байна. Үүнээс зарим голлох татвар, төлбөрүүдийн хэмжээг харуулвал: Үндэсний статистикийн хорооны эх сурвалжаар/

Хүснэгт-3

Уул уурхайн салбараас улсын төсөвт төлсөн голлох татварын хэмжээ						
Татвар, төлбөр	Хэмжих нэгж	2006 он	2007 он	2008 он	2009 он	2010 оны 11 сарын байдлаар
Зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татвар	сая.төг	177 519,9	352 712,6	384 874,3	186 526,8	374 157,0
Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр	сая.төг	44 894,8	94 388,9	109 115,5	110 407,7	148 797,7
Ашигт малтмалын хайгуулын болон ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн төлбөр	сая.төг	-	-	27 637,6	33 367,2	27 767,2
Улсын төсвийн хөрөнгөөр хайгуул хийсэн ордын нөхөн төлбөр	сая.төг	-	-	5 032,8	2 000,7	2 665,3
Нийт улсын төсөвт оруулсан орлого	сая.төг	222 414,7	447 101,5	526 660,2	332 302,4	553 387,2

2006 оны гүйцэтгэлээр 222 414,7 сая төгрөг, 2007 оны гүйцэтгэлээр 447 101,5 сая төгрөг, өмнөх онтой харьцуулбал 2 дахин их байх ба 2008 онд 526 660,2 сая төгрөг, өмнөх онтой харьцуулбал 117 %-иар их, 2009 онд 332 302,4 сая төгрөг өмнөх онтой харьцуулбал 6 %-иар бага, 2010 оны эхний 11 сарын гүйцэтгэлээр 553 387,2 сая төгрөг өөр өмнөх онтой харьцуулбал 166%-иар нэмэгдсэн ба тус тус улсын нэгдсэн төсөвт хуримтлагдсан байна.

Монгол Улсын хэмжээнд 2009 оны байдлаар 1215 уул уурхайн ашиглалтын тусгай зөвшөөрлөөр 575685,3 га газрыг ашиглаж байгаа нь уул уурхайн салбар нь манай улсын үйлдвэрлэлийн нэг томоохон салбар болохыг харуулж байна.

Уул уурхайн салбарын бүтээгдэхүүн гаргалт /2004-2010/

Хүснэгт-4

	Бүтээгдэхүүн	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 XI сар
1.	Бүхэллэг жонш, мян.тн	206.7	233.4	239.4	245.0	219.1	344.2	542.4
2.	Флотацын баяжмал, мян.тн.	102.7	93.7	108.3	109.9	122.3	115.3	149.94
3.	Баяжмал дахь зэс, мян.тн	130.0	126.3	129.7	130.2	126.8	129.8	113.1
4.	Баяжмал дахь молибдени, тн	1141	1153	1403.9	1978.3	1783.6	2408.7	2008.97
5.	Цагаан тугалганы баяжмал /50%/, тн	22.0	47.0	-	27.5	87.5	15	13.0
6.	Гянтболдын баяжмал, тн	77.1	78.2	182.2	244.5	141.9	38.6	91.3
7.	Нүүрс, мян.тн	6665	7517.1	8074.1	9237.6	10071.9	14442.1	19231.7
8.	Алт/х.ц./, кг	18500	21900	21267	18087	15184 бохир	9803 бохир	6280.5 бохир

9.	Катодын зэс, тн	2376.1	2474.5	2618.4	3006.5	2586.6	2470.1	2480.5
10.	Төмрийн хүдэр, мян.тн	33.5	167.7	180.0	265.1	1387.4	1379.0	3123.5
11.	Цайрын баяжмал, мян.тн	-	22.8	109.9	154.7	143.6	141.5	99.97
12.	Цувимал зэс, тн	-	195.5	221.2	-	-	-	-
13.	Молибдени исэл, тн	-	-	157.8	2664.0	2112.2	156.5	2367.13
14	Цемент, мян.тн	61.9	111.9	140.8	179.8	269.3	234.8	243.7
15	Шохой, мян.тн	30.0	81.2	60.4	43.35	54.8	43.1	35.2
16	Тоосго, сая ш	12.5	14.6	22.2	20.8	28.9	18.0	
17	Хүнсний давс, тн	258.5	196.7	166.7	4.0	115.0	5.0	

4.2. Монгол Улсын Уул уурхайн салбарын татварын шинэчлэлт

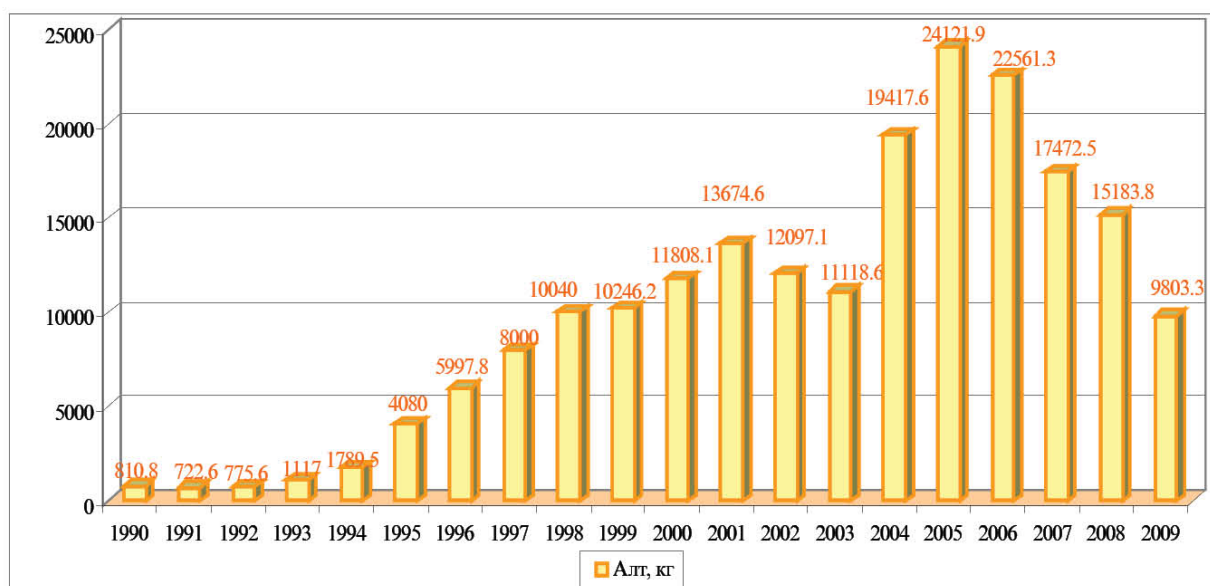
4.2.1 Зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татварын судалгаа

Монгол улсын хувьд 2006 оноос уул уурхайн салбарт гадаадын хөрөнгө оруулагчид зэс болон алтны томоохон ашигт малтмалын орд газарт хөрөнгө оруулалт хийх хандлага ажиглагдсан бөгөөд дээрхи төрлийн ашигт малтмалын дэлхийн зах зээлийн үнэ нилээд хэмжээгээр үнийн өсөлтөөс шалтгаалж байсан. Үүнтэй уялдуулан уул уурхайн салбарт эцсийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийг дэмжих, нэмүү өртгийг дотооддоо бий болгох, нэмэлт орлогоос тодорхой хэсгийг Монгол Улсын төсөвт төвлөрүүлэх зорилгоор уул уурхайн салбарт “Зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татварын тухай хууль” хэрэгжиж эхэлсэнтэй уялдан татварын бүтцэд “Зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татвар” нэртэй шинэ татвар нэмэгдсэн.

Үүгээрээ Монгол Улсын уул уурхайн салбарын хууль эрх зүйн хүрээнд томоохон өөрчлөлт оруулсан билээ.

Мөн 2008 оны 9 сараас дэлхийн зах зээл дэх ашигт малтмалын түүхий эдийн үнэ ханшийн өсөлтүүдээс үүдэн уул уурхайн салбар эрчимтэй хөгжиж Монгол улсын эдийн засагт томоохон байр суурь эзлэх болсон билээ. Харамсалтай нь 2006 оноос хойш болж өнгөрсөн уул уурхайн салбарын бодлогын томоохон өөрчлөлтүүд нь салбарын хөрөнгө оруулалт, үйлдвэрлэл, борлуулалтанд сөргөөр нөлөөлсөн байна.

1990 -2009 онуудын алт олборлолтын хэмжээг авч үзвэл:

5-р зураг. Алтны үйлдвэрлэл

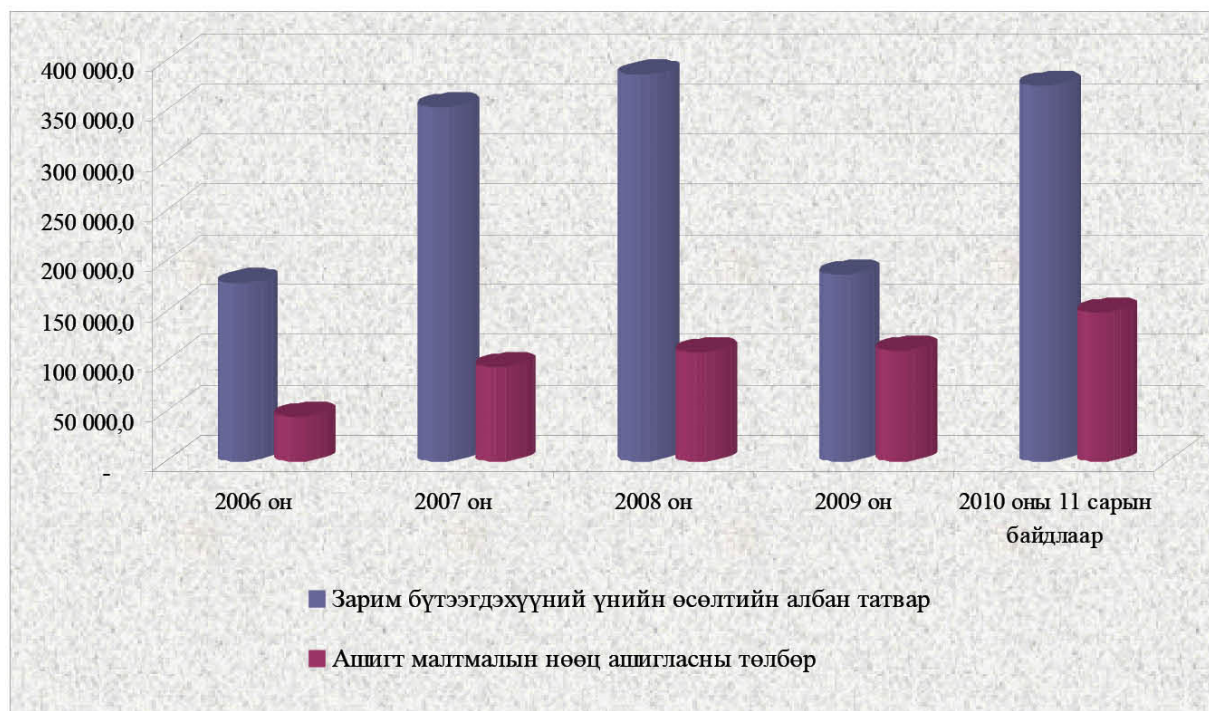
Судалгаанаас үзэхэд 2005 онд 24 121,9 кг буюу хамгийн их хэмжээний алт олборлолт явагдсан бөгөөд 2007 оноос Зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татварын тухай хууль хэрэгжиж эхэлснээр алт олборлолт буурч 2009 онд эрс буурч 9 803,3 кг болсон байна. Үүнээс үзэхэд Зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан

татварын тухай хууль батлагдан хэрэгжиж эхэлсэнтэй холбоотой байна.

Зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татварын сөрөг талуудыг дурьдвал хууль батлагдсанаар алт олборлогч олон жижиг, дунд аж ахуйн нэгжүүд дампуурч, бүр зарим нь хууль бус наймаа, гэмт хэргийн сүлжээ, далд эдийн засагт шилжсэн гэж үзэж байна.

Гэвч зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татвар хэрэгжиж эхэлснээр 2006-2010 оны 11 сарын байдлаар Монгол Улсын төсөвт нийт 1 475 808,6 сая төгрөгний орлого оруулж улс орны эдийн засагт гол үүрэг гүйцэтгэсэн нь эерэг талтай байна.

Уул уурхайн салбарт 2006-2010 онуудын зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татвар, ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн улсад оруулсан нийт татвар, төлбөрийн хэмжээ үзүүлбэл:
/ ҮСХ-ны мэдээллээр/

6-р зураг. Монгол Улсын төсөвт оруулсан татварын хэмжээ

Судалгаанаас үзэхэд 2007 онд 447 101,5 сая төгрөг, 2008 онд 493 989,9 сая төгрөг болж өссөөр 2009 онд 296 934,5 сая төгрөг болж даруй 45%-иар буурсан байна. Энэ нь 2008 онд зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татварын хуулинд өөрчлөлт орж босго үнийг 850 ам доллар болгосонтой холбоотойгоор татварын ачаалал багассан байна.

Иймээс зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татвар 2011 оноос хүчингүй болж, өсөн нэмэгдэх нөөцийн төлбөрийг шинээр бий болгохтой холбогдуулан Австрали Улсын ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн судалгааг хийлээ.

4.2.2. Австрали Улсын ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр, шинээр хэрэгжиж гарсан ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн судалгаа

Австралийн Засгийн Газар нь 2010 оны эхээр ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийг өөрчилж шинээр RSPT буюу ашигт малтмалын нөөц ашигласны рентийн төлбөрийг томоохон уул уурхайн компаниудад 40 %-иар ноогдуулахаар болсон.

Гэтэл Австралийн Засгийн Газар уул уурхайн компаниудад оноохоор төлөвлөж байсан маргаантай ашигт малтмалын нөөц ашигласны рентийн төлбөрийн төлөвлөгөөгөө эргэн харах шийдвэр гаргасан байна. Австралийн Ерөнхий сайд Кевин Радд уул уурхайн компаниудад 40 хувийн ашгийн татвар оноох шийд гаргасан байсан юм. Харин түүний залгамжлагч Жулиа Гиллард уул уурхайн салбарынхантай хийсэн хэлэлцээрээр уг татварын хэмжээг нүүрс болон төмрийн хүдрийн уурхайнуудад 30 хувь гэж бууруулж тогтоохоор болсон байна.

Харин байгалийн хий, нефтийн үйл ажиллагаа эрхэлдэг компаниуд өмнө нь байсан 40 хувийн татварыг төлсөн хэвээрээ байх болно гэж Засгийн Газар шийдвэрлэжээ. Түүнчлэн 40 хувийн татвар дан ганц далайн эрэг орчим бус эх газарт үйл ажиллагаа явуулж байгаа компаниудад ч хамаардаг болсон байна. Харин жилд 46 сая австрали доллараас бага орлоготой төмрийн хүдрийн болон нүүрсний уурхайнууд шинэ татвараас чөлөөлөгдөхөөр болжээ.

Хэдийгээр ийнхүү уул уурхайн салбарынхны зүгээс ширүүн эсэргүүцэлтэй тулаад байсан 40 хувийн татварыг бууруулсан ч Засгийн Газарт олон тэрбум ам.долларын нэмэлт орлого орох болно гэж Австралийн Засгийн Газар үзэж байна.

Энэ оны эхээр ноён Радд татварын төлөвлөгөөгөө зарлахдаа 40 хувийн татвар ноогдуулснаар жилд 9 тэрбум австрали долларын орлого нэмж олно гэж ярьж байсан. Шинэчлэн өөрчилсөн төлөвлөгөө түүнээс 1.5 тэрбумаар бага орлого оруулах болно гэж Австралийн Засгийн газрын эдийн засагчид тооцоолж байна.

Уул уурхайн компаниудын гүйцэтгэх захирлууд энэ шийдвэрийг “нааштай үр дүн” гэж хүлээж авч байна. Экс ерөнхий сайд Раддыг 40 хувийн татварын төлөвлөгөөгөө зарласны дараа уул уурхайн нүсэр том “BHP Billiton”, “Rio Tinto” зэрэг компаниуд экс сайдын эсрэг хүчтэй лобби хийж эхэлсэн бөгөөд хэт өндөр татвар авах нь эдийн засгийн өсөлтөнд сөрөг нөлөө үзүүлэх болно гэж анхааруулж байсан юм.

Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр нь уул уурхайн төслүүд дээр шийдвэр гаргахад их чухал хүчин зүйл болдог бөгөөд аль муж нь шинээр уул уурхайн төслүүдэд хөрөнгө оруулах үйл ажиллагааны таатай нөхцлийг хангаж буйг тодорхойлно.

Хэрэв холбооны засгийн газрын санал болгосноор муж бүрийн Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн тогтолцоог холбооны засгийн газрын ашигт малтмалын нөөц ашигласны түрээсийн төлбөрөөр солих бол Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийг яаж ноогдуулж буйг цаг тутам хянаж, Австралийн хэмжээнд түвшинг үнэлж дүгнэх болно.

Ашигт малтмалыг олборлоход ноогдуулж буй төлбөрийг тухайн газарт буй ашигт малтмалыг өмчлөгч муж болон орон нутгийн засгийн газар хариуцна. Ихэнхи тохиолдолд Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр нь ашигт малтмалын үнэлгээнд үндэслэн тэнцэх хувиар ба тоо хэмжээнээс /бүтээгдэхүүн тус бүрт тогтмол ханш/ хамаарч төлөгдөнө. Харин хойд бүсийн нутагт ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр нь ашигт малтмалаас орох ашигт үндэслэн тодорхойлогдоно. Энэхүү системийн дагуу уул уурхайн үйлдвэрлэлийн цэвэр орлогод нийцүүлж ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийг тооцно. Ихэнхи жижиг уурхайн үйл ажиллагаа энэхүү татварын тогтолцооноос чөлөөлөгддөг бөгөөд эхний 50 000 ам долларын цэвэр орлогод татвар ноогдуулдаггүй.

Одоогийн Queensland-ийн систем нь тогтмол хувь болох 2,7% болон хувьсах хувь /1,5%-4.5%/ хоёрын аль нэгийг ашигт малтмалын үнэнд тохируулан сонгох боломжийг хүмүүст олгодог онцлогтой. Энэхүү сонгох боломж нь зөвхөн тодорхой хэдэн ашигт малтмалд¹ үйлчлэх бөгөөд 2011 оны 1-р сарын 1-ний өдрөөс эхлэн хүчингүй болж түүнээс хойш зөвхөн хувьсах үнэ үйлчилнэ.

Queensland-ийн засгийн газар 2008-2009 оны төсөвтөө 2 үе шат бүхий нүүрсний ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн бүтцийг шинээр оруулж энэ нь 2008 оны 7-р сарын 1-ний өдрөөс үйлчилж байна. Энэ шинэ бүтэц нь олборлосон нүүрсний үнэ 1 тоннд 100\$-оос илүү тохиолдолд ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн

хэмжээг 7-10%-иар өсгөсөн. Жишээ нь хэрвээ тухайн улиралд дундаж нүүрсний үнэ 1 тоннд 150\$ бол ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн хэмжээ нь эхний 100\$-т 7% үлдсэн 50\$-т 10% байна.

Хямарч буй эдийн засгийн нөлөөгөөр энэхүү ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн хэмжээг илүү тогтвортой, урьдчилж хэмжиж болохуйц болгох хэрэгтэй болж байна. Queensland-д саяны болсон сонгуулиас өмнө 2 хүчний намууд ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр, татварын хэмжээг цаашид нэмэхгүй гэж амласан.

Шинэ Өмнөд Wales-ын нүүрсний уурхайд ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн тогтолцоог 2004 онд нягталж судласны үндсэн дээр ач холбогдол бүхий өөрчлөлтүүд хийгдсэн. Үүнд шинээр бүтээгдэхүүний үнэлгээнд тэнцэх аргад тулгуурласан татвараар өмнөх тоо хэмжээнд тулгуурласан янз бүрийн уурхайд² ногдуулах 3-н төрлийн татварыг халсан. Энэ тогтолцоо нь Шинэ Өмнөд Wales-ийн эрдэс баялгийн зөвлөлөөс ихээхэн төвөгтэй, хэрэгжүүлэхэд хэцүү гэсэн шүүмжлэл хүртсэн. Queensland ийнхүү 100\$-оос илүү бүтээгдэхүүний үнэлгээтэй нүүрст ногдуулах ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн хэмжээг өсгөж, Шинэ Өмнөд Wales-ийн Засгийн Газар бүх түвшинд нүүрсэнд ногдуулах ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийг 1,2%-иар 2009 оны 1-р сарын 1³-ний өдрөөс өсгөжээ.

Сүүлийн жилд Баруун Австрали, Өмнөд Австрали ч бас ашигт малтмалын нөөцөд ногдуулах төлбөрийн хувь хэмжээг дахин авч хэлэлцсэн. Баруун Австралийн 2005 оны 7-р сарын 1-ний өдрөөс үйлчилж эхэлсэн шинэчлэгдсэн татварын тогтолцоо нь 1 тоннд 30% ба 1 тоннд тогтмол 50% байхаар хэрэглээний бүтээгдэхүүний үнэ өсч буйтай уялдуулжээ. 2010 оны 7 сарын 1-ний өдрөөс хойш тогтмол хувь нь металл бус ашигт малтмалын бүтээгдэхүүний үнийн индекс дээр үндэслэгдэн бодогдож байна.

Өмнөд Австралид “Шинэ уурхай” гэсэн статустайгаас бүх ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчдэд ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр нь 3,5%-аар тооцогдоно. Гэхдээ шинээр батлагдсан “Шинэ уурхай” гэсэн статустай уурхайнуудын хувьд ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн хэмжээ нь 5 жилийн турш 1,5% байна.

2009 онд Австрали Улсад үйлчилж байсан хэдэн чухал ашигт малтмалд ноогдуулдаг нөөцийн татварыг муж, нутаг дэвсгэрээр нэгтгэн, ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийг тооцох ялгавартай аргуудыг дүгнэн харуулав./хүснэгт-5/

Хүснэгт-5

Ашигт малтмал	Муж	АМНАТ-ын хувь хэмжээ	Тооцох арга	Сүүлийн шинэчлэлт/ өөрчлөлт
Боксит	QueensLand	Экспорт: 10% 2\$/тн эсвэл Дотоодод: экспортлогдож буй бокситын 1 тоннын үнийн 75% 1,5\$/тн эсвэл	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд болон тоо хэмжээний үнийн аль их	2008 оны Уул уурхай, эрчим хүчний хуулийн нэмэлт өөрчлөлт (□2) 2008
	New South Wales	0.35\$/тн	Тоо хэмжээний арга	2003 оны Уул уурхайн хууль хүчин төгөлдөр болсноос хойш өөрчлөлт ороогүй
	Victoria	2.75%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	Сүүлд өөрчлөлт хийгдээгүй
	Western Australia	7.5%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	Сүүлд өөрчлөлт хийгдээгүй
	South Australia	3.5%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	2005 оны уул уулхайн шинэчлэгдсэн хууль (Уурхайг олборлосны төлбөр □2)
Нүүрс	QueensLand	Нүүрсний үэн нь ннд 100\$/тн-иос хэтрэхгүй бол 7% Үнэ нь 100\$/тн-иос илүү бол 10%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	2008 оны Уул уурхай, эрчим хүчний хуулийн нэмэлт өөрчлөлт (□2) 2008
	New South Wales	Ил уурхайд 8,2% Далд уурхайд 7,2% Хэт гүний далд уурхайд 6,2%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	2008 оны Мужийн орлого болон бусад өөрчлөлтүүд шинэчлэгдсэн хууль (төсвийн хууль)
	Victoria	Хүрэн нүүрс: GJ тус бүрт 0,0588\$ хэрэглээний үнийн индекс тохирч Хүрэн нүүрснээс бусад: 2,75%	Хүрэн нүүрст болон тоо хэмжээний арга	2006 оны Эрдэс баялагийн хөгжлийн шинэчлэгдсэн хууль
	Western Australia	Хэрэв экспортлогдсон бол 7,5% Хэрэв экспортлогдоогүй бол 1\$/тн (жил бүрийн 6 сарын 30нд үнийн өсөлттэй харьцуулж тохируулдаг)	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд болон тоо хэмжээнд тулгуурласан	2000 оны уурхайн шинэчлэгдсэн хууль(□4)
	South Australia	3,5%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	2005 оны уул уулхайн шинэчлэгдсэн хууль (Нөөцийн татвар □2)

Нүүрсний давхаргын метан хий	QueensLand	Газрын тосонд 10%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	2004 оны газрын тос болон байгалийн хийн хууль (үйлдвэрлэл болон аюулгүй байдал)
	New South Wales, Victoria, Western Australia, South Australia	Тусгай нөхцөл байхгүй		
Кобальт	QueensLand	2,7% -ийн тогтмол болон хувьсах үнэ 100000\$-босго Хэрэв Queensland-д үйлдвэрлэсэн ба металын агуулга нь ядаж 50% бол 20%-ийн хямдрал		2003 оны Уул уурхайн хууль хүчин төгөлдөр болсноос хойш өөрчлөлт ороогүй.
	New South Wales	4%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	2003 оны Уул уурхайн хууль хүчин төгөлдөр болсноос хойш өөрчлөлт ороогүй
	Victoria	2,75%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	Сүүлд өөрчлөлт хийгдээгүй
	Western Australia	Хэрэв баяжмалаар худалдагдвал 5% Хэрэв метал хэлбэрээр худалдагдвал 2,5% Хэрэв никель дайвар бүтээгдэхүүнээр худалдагдвал нийт кобальтын үнийг тоннд харьцуулна	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	2000 оны уурхайн шинэчлэгдсэн хууль(□4)
	South Australia	3,5%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	2005 оны уул уулхайн шинэчлэгдсэн хууль (Нөөцийн татвар □2)

Зэс	QueensLand	2,7% тогтмол болон хувьсах үнэ 100000\$-босго Хэрэв Queensland-д үйлдвэрлэсэн ба металын агуулга нь ядаж 95% бол 20%-ийн хямдрал	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	2003 оны Уул уурхайн хууль хүчин төгөлдөр болсноос хойш өөрчлөлт ороогүй
	New South Wales	4%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	2003 оны Уул уурхайн хууль хүчин төгөлдөр болсноос хойш өөрчлөлт ороогүй
	Victoria	2,75%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	Сүүлд өөрчлөлт хийгдээгүй
	Western Australia	Хэрэв баяжмалаар худалдагдвал 5% Хэрэв метал хэлбэрээр худалдагдвал 2,5% Хэрэв никель дайвар бүтээгдэхүүнээр худалдагдвал нийт кобальтын үнийг тонн харьцуулна	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд болон тоо хэмжээнд тулгуурласан	2000 оны уурхайн шинэчлэгдсэн хууль(□4)
	South Australia	3,5%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	2005 оны уул уурхайн шинэчлэгдсэн хууль (Нөөцийн татвар □2)
Төмрийн хүдэр	QueensLand	2,7% 100000\$-босго Хэрэв Queensland-д үйлдвэрлэсэн ба металын агуулга нь ядаж 95% бол 20%-ийн хямдрал	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	2008 оны Уул уурхай, эрчим хүчний хуулийн нэмэлт өөрчлөлт (□2) 2008
	New South Wales	4%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	2003 оны Уул уурхайн хууль хүчин төгөлдөр болсноос хойш өөрчлөлт ороогүй
	Victoria	2,75%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	Сүүлд өөрчлөлт хийгдээгүй
	Western Australia	Хүдрийн баяжмал 5% Fine хүдэр 5,625% Lump хүдэр 7,5%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	Сүүлд өөрчлөлт хийгдээгүй
	South Australia	3,5%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	2005 оны уул уурхайн шинэчлэгдсэн хууль (Нөөцийн татвар □2)

Газрын тос	QueensLand	10% wellhead	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	2008 оны Уул уурхай, эрчим хүчний хуулийн нэмэлт өөрчлөлт (□2) 2008
	New South Wales	Эхний 5 жил 0, 10 дахь жил хүртэл өсч 10%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	2002 оноос хойш өөрчлөлт хийгдээгүй
	Victoria	10% wellhead	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	Сүүлд өөрчлөлт хийгдээгүй
	Western Australia	10% wellhead анхдагч лиценз дээр, 12,5% хоёрдагч лиценз дээр	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	Сүүлд өөрчлөлт хийгдээгүй
	South Australia	10% wellhead	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	Сүүлд өөрчлөлт хийгдээгүй
Шатдаг занар	QueensLand	10% ба дундаж газрын тосны үнийн аль бага	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	2003 оны Уул уурхайн хууль хүчин төгөлдөр болсноос хойш өөрчлөлт ороогүй
	New South Wales	4%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	2003 оны Уул уурхайн хууль хүчин төгөлдөр болсноос хойш өөрчлөлт ороогүй
	Victoria	2,75%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	Сүүлд өөрчлөлт хийгдээгүй
	Western Australia	5%	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд	Сүүлд өөрчлөлт хийгдээгүй
	South Australia	0,5%		2005 оны уул уулхайн шинэчлэгдсэн хууль (Нөөцийн татвар □2)
Шинээр хэрэгжиж буй ашигт малтмалын нөөц ашигласны рентийн төлбөр				
Төмрийн хүдрийн уурхайнуудад	-	30 %	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд болон тоо хэмжээнд тулгуурласан	-
Нүүрсний уурхайнуудад	-	30 %	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд болон тоо хэмжээнд тулгуурласан	-
Газрын тос, байгалийн хий олборлогч	-	40 %	Бүтээгдэхүүний үнэлгээнд болон тоо хэмжээнд тулгуурласан	-
Жижиг төмрийн хүдрийн болон нүүрсний уурхайнуудад	-	-	46 сая австрали доллараас доош орлоготой бол татвар ноогдуулахгүй	-

¹Кобальт, Зэс, Хар тугалга, Никель, Мөнгө, Цайр, алт

²Далд уурхай, бусад далд уурхай болон ил уурхай

³2009 оны байдлаар 6,2%- гүний далд уурхайд, 7,2%- бусад далд уурхай ба 8,2%-ил уурхай

4.2.3 Монгол Улсын Уул уурхайн салбарын татварын шинэчлэлтийн судалгаа

Уул уурхайн салбар эдийн засагт тэргүүлэх байр суурь эзэлдэг Монгол Улсын хувьд бусад улс оронтой адил хөрөнгө оруулагчийн өөрийн үйл ажиллагаанаас үл хамаарсан, гадаад зах зээл дээрхи тааламжтай нөхцөл байдлын улмаас бий болсон нэмэгдэл ашгаас тодорхой хувийг хүртэх шаардлагатай байна. Иймд ашигт малтмалын үнийн өсөлтөөс бий болох нэмэгдэл ашгаас Монгол Улс тодорхой хэсгийг хүртэх зорилгоор Ашигт малтмалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулан өсөн нэмэгдэх ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийг нэвтрүүлэхээр хуулийн төсөл боловсруулж байна.

Уул уурхайн үйлдвэрлэл хөгжсөн улс орнуудад ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийг ногдуулахдаа үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний тоо хэмжээ, нэр төрөл, үнэ ханш зэргээс хамааруулан ялгавартай тогтоодог ба төлбөрийн хувь хэмжээг тогтоохдоо орлогын албан татварын хувь хэмжээ, татварын орчин зэрэг уул уурхайн салбарын татварын ачааллыг цогцоор нь авч үзэж тогтоодог. Уул уурхайн үйл ажиллагаа идэвхитэй явагддаг улс орны туршлагаас харахад ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийг 0-10 хувиар ногдуулдаг байна.

Уул уурхайн үйлдвэрлэл өндөр хөгжсөн бусад улс орны ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн хувь хэмжээ, орлогын албан татварын орчин, мөн Монгол Улсын аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын хувь хэмжээ, орчин зэргийг харгалзан үзэж, ашигт малтмалын үнийн өсөлттэй уялдуулан өсөн нэмэгдэх ашигт малтмалын төлбөрийн дээд хэмжээг 5-30 хувиар тогтоон (үндсэн хувьтай нийт 10-35 хувь) ногдуулахаар төсөлд тусгасан байна. Хуулийн төсөлд Монгол Улсын нутаг дэвсгэрээс олборлосон 23

төрлийн ашигт малтмалын бүтээгдэхүүнийг хамруулахаар тусгажээ.

Ашигт малтмалын тухай хуулийн 47 дугаар зүйлийн 3-д заасан нэмж ногдуулах төлбөрийн хувь хэмжээг дараахь байдлаар тодорхойлжээ.

Хүснэгт-6

□	Бүтээгдэхүүний нэр төрөл	Хэмжих нэгж	Жишиж үнэлэх бүтээгдэхүүн	Зах зээлийн үнийн шатлал /ам.доллараар/	Бүтээгдэхүүний боловсруулалтын түвшингээс хамаарч үндсэн хувь дээр нэмж ногдуулах хувь, хэмжээ		
					Хүдэр	Баяжмал	Бүтээгдэхүүн
1	Зэс	Тн	Зэс /цэвэр металлээр/	0-5000 хүртэл	-	-	-
				5000-6000 хүртэл	22.00	11.00	1.00
				6000-7000 хүртэл	24.00	12.00	2.00
				7000-8000 хүртэл	26.00	13.00	3.00
				8000-9000 хүртэл	28.00	14.00	4.00
				9000 ба түүнээс дээш	30.00	15.00	5.00
2	Алт	Унци	Алт /химийн цэврээр/	0- 900 хүртэл	-	-	-
				900-1000 хүртэл			1.00
				1000-1100 хүртэл			2.00
				1100-1200 хүртэл			3.00
				1200-1300 хүртэл			4.00
				1300 ба түүнээс дээш			5.00
3	Цайр	Тн	Цайр /цэвэр металлээр/	0-1500 хүртэл	-	-	-
				1500-2000 хүртэл	1.00	0.80	0.40
				2000-2500 хүртэл	2.00	1.60	0.80
				2500-3000 хүртэл	3.00	2.40	1.20
				3000-3500 хүртэл	4.00	3.20	1.60
				3500 ба түүнээс дээш	5.00	4.00	2.00

4	Молибдени	Тн	Молибдени	0-35000 хүртэл	-	-	-
				35000-40000 хүртэл	1.00	0.80	0.50
				40000-45000 хүртэл	2.00	1.60	1.00
				45000-50000 хүртэл	3.00	2.40	1.50
				50000-55000 хүртэл	4.00	3.20	2.00
				55000 ба түүнээс дээш	5.00	4.00	2.50
5	Төмөр	Тн	Төмрийн хүдэр	0- 60 хүртэл	-	-	-
				60- 70 хүртэл	1.00	0.70	0.40
				70- 80 хүртэл	2.00	1.40	0.80
				80- 90 хүртэл	3.00	2.10	1.20
				90-100 хүртэл	4.00	2.80	1.60
				100 ба түүнээс дээш	5.00	3.50	2.00

6	Гянтболд	Тн	Гянтболдын баяжмал	0-25000 хүртэл	-	-	-
				25000-30000 хүртэл	1.00	0.80	
				30000-35000 хүртэл	2.00	1.60	
				35000-40000 хүртэл	3.00	2.40	
				40000-45000 хүртэл	4.00	3.20	
				45000 ба түүнээс дээш	5.00	4.00	
7	Хайлуур жонш	Тн	Хайлуур жоншны хүдэр, баяжмал	0- 80 хүртэл	-	-	-
				80- 90 хүртэл	1.00	0.90	
				90-100 хүртэл	2.00	1.80	
				100-110 хүртэл	3.00	2.70	
				110-120 хүртэл	4.00	3.60	
				120 ба түүнээс дээш	5.00	4.50	
8	Жоншны баяжмал (Флотацийн баяжмал)	Тн	Жоншны баяжмал / флотацийн баяжмал/	0-200 хүртэл	-	-	-
				200-230 хүртэл		0.70	
				230-260 хүртэл		1.40	
				260-290 хүртэл		2.10	
				290-320 хүртэл		2.80	
				320 ба түүнээс дээш		3.50	

9	Цагаан тугалга	Тн	Цагаан тугалга / цэвэр металлээр/	0-17000 хүртэл	-	-	-
				17000-18000 хүртэл	1.00	0.80	0.50
				18000-19000 хүртэл	2.00	1.60	1.00
				19000-20000 хүртэл	3.00	2.40	1.50
				20000-21000 хүртэл	4.00	3.20	2.00
				21000 ба түүнээс дээш	5.00	4.00	2.50
10	Хар тугалга	Тн	Хар тугалга /цэвэр металлээр/	0-1500 хүртэл	-	-	-
				1500-1800 хүртэл	1.00	0.80	0.40
				1800-2100 хүртэл	2.00	1.60	0.80
				2100-2400 хүртэл	3.00	2.40	1.20
				2400-2700 хүртэл	4.00	3.20	1.60
				2700 ба түүнээс дээш	5.00	4.00	2.00
11	Боловсруулаагүй нүүрс	Тн	Нүүрс	0- 25 хүртэл	-	-	-
				25- 50 хүртэл	1.00		
				50- 75 хүртэл	2.00		
				75-100 хүртэл	3.00		
				100-125 хүртэл	4.00		
				125 ба түүнээс дээш	5.00		
12	Баяжуулсан нүүрс	Тн	Нүүрс	0-100 хүртэл	-	-	-
				100-130 хүртэл	1.00		
				130-160 хүртэл	1.50		
				160-190 хүртэл	2.00		
				190-210 хүртэл	2.50		
				210 ба түүнээс дээш	3.00		
13	Эцсийн бүтээгдэхүүн (Хагас кокс, кокс, хий, шингэн түлш, химийн бүтээгдэхүүн)	Тн	Кокс	0-160 хүртэл		-	-
				160-190 хүртэл			0.50
				190-210 хүртэл			1.00
				210-240 хүртэл			1.50
				240-270 хүртэл			2.00
				270 ба түүнээс дээш			2.50

14	Мөнгө	Унци	Мөнгө / химийн цэврээр/	0-25 хүртэл			-
				25-30 хүртэл			1.00
				30-35 хүртэл			2.00
				35-40 хүртэл			3.00
				40-45 хүртэл			4.00
				45 ба түүнээс дээш			5.00
15	Магнезит	Тн	Магнезитийн баяжмал	0- 100 хүртэл	-	-	-
				100-120 хүртэл	1.00	0.90	
				120-140 хүртэл	2.00	1.80	
				140-160 хүртэл	3.00	2.70	
				160-180 хүртэл	4.00	3.60	
				180 ба түүнээс дээш	5.00	4.50	
16	Хөнгөн цагаан	Тн	Хөнгөн цагаан / цэвэр металлаар/	0-2300 хүртэл	-	-	-
				2300-2600 хүртэл	1.00	0.90	0.50
				2600-2900 хүртэл	2.00	1.80	1.00
				2900-3200 хүртэл	3.00	2.70	1.50
				3200-3500 хүртэл	4.00	3.60	2.00
				3500 ба түүнээс дээш	5.00	4.50	2.50
17	Газрын ховор элемент	Тн	Газрын ховор элементийн исэл	0-10 хүртэл	-	-	-
				10-20 хүртэл	1.00	0.90	
				20-30 хүртэл	2.00	1.80	
				30-40 хүртэл	3.00	2.70	
				40-50 хүртэл	4.00	3.60	
				50 ба түүнээс дээш	5.00	4.50	
18	Фосфорит	Тн	Фосфор цэврээр	0- 70 хүртэл	-	-	-
				70- 90 хүртэл	1.00	0.90	0.50
				90-110 хүртэл	2.00	1.80	1.00
				110-130 хүртэл	3.00	2.70	1.50
				130-150 хүртэл	4.00	3.60	2.00
				150 ба түүнээс дээш	5.00	4.50	2.50

19	Цеолит	Тн	Цеолит	0- 200 хүртэл	-	-	-
				200-250 хүртэл	1.00	0.90	
				250-300 хүртэл	2.00	1.80	
				300-350 хүртэл	3.00	2.70	
				350-400 хүртэл	4.00	3.60	
				400 ба түүнээс дээш	5.00	4.50	
20	Суудлын кварц	Тн	Кварц	0-30 хүртэл	-	-	-
				30-40 хүртэл	1.00	0.90	
				40-50 хүртэл	2.00	1.80	
				50-60 хүртэл	3.00	2.70	
				60-70 хүртэл	4.00	3.60	
				70 ба түүнээс дээш	5.00	4.50	
21	Чулуун давс	Кг	Давс	0-40 хүртэл	-	-	-
				40-50 хүртэл	1.00	0.90	
				50-60 хүртэл	2.00	1.80	
				60-70 хүртэл	3.00	2.70	
				70-80 хүртэл	4.00	3.60	
				80 ба түүнээс дээш	5.00	4.50	
22	Мөсөн шүү	Тн	Мөсөн шүү	0-140 хүртэл	-	-	-
				140-150 хүртэл	1.00	0.90	
				150-160 хүртэл	2.00	1.80	
				160-170 хүртэл	3.00	2.70	
				170-180 хүртэл	4.00	3.60	
				180 ба түүнээс дээш	5.00	4.50	
23	Гөлтгөнө	Тн	Гөлтгөнө	0- 9 хүртэл	-	-	-
				9-11 хүртэл	1.00		
				11-13 хүртэл	2.00		
				13-15 хүртэл	3.00		
				15-17 хүртэл	4.00		
				17 ба түүнээс дээш	5.00		

Манай улсын хувьд бүтээгдэхүүнийг экспортод гаргасан, олон улсын худалдаанд хүлээн зөвшөөрөгдсөн тухайн сарын дунжийг тогтоох зарчмыг үндэслэн тухайн бүтээгдэхүүний, эсхүл түүнтэй төстэй бүтээгдэхүүний олон улсын зах зээлийн үнийг баримтлах, дотоодод борлуулсан буюу ашигласан бол тухайн бүтээгдэхүүний, эсхүл түүнтэй адил төстэй бүтээгдэхүүний адил төстэй дотоодын зах зээлийн үнийг үндэслэдэг тул тоо хэмжээнээс хамааралтай төлбөрийн хэлбэр ашиглагдаж байна гэж үзэхээр байгаа юм. Үүнтэй холбогдуулан өсөн нэмэгдэх ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийг тооцохдоо ашигт малтмалын зах зээлийн үнийн өсөлтийн хамгийн бага түвшний судалгааг хийж үзвэл: /Судалгааг хийхдээ зарим голлох нэр төрлийн ашигт малтмал дээр хийсэн болно./

7-р зураг. Дэлхийн зах зээл дээрхи алтны үнийг суурь үнэ*-тэй харьцуулсан үзүүлэлт

Суурь үнийг үйлдвэрлэлийн зардлаас 1.5 дахин их байхаар тооцов. Суурь үнийг тооцоход 950 ам.доллар/унци болж байна. Дэлхийн зах зээл дээрхи алтны үнэ нь газрын тосны үнэ болон америк долларын ханшны хэлбэлзэлээс болж сүүлийн жилүүдэд өсөх хандлага ажиглагдаж байна. 2001 оны үеэс алтны эрэлт их хэмжээгээр өсөх хандлага ажиглагдсан бөгөөд алт олборлолт эрс өссөн. 7-р зургаас харахад алтны нийлүүлэлтийг дагаад сүүлийн жилүүдэд алтны үнэ жилд дунджаар 897 доллар болсон.

Зэсийн үнийн өсөлт нь 2005 оноос эхэлж, 2008 оны 8-р сараас эхлэн зэсийн үнэ буурсан. 2005 онд дэлхийн зэсийн эрэлт өсөх хандлагтай болж, зэсийн томоохон төсөл хөтөлбөрүүд хэрэгжиж эхэлсэн. 2007 оны сүүлчээр долларын ханшны уналт дэлхийн томоохон зэсийн экспортлогч орон болох БНХАУ-д зэсийн илүүдэл бий болсноор зэсийн үнэ дахин буурч эхэлсэн боловч 2009 оны дундуур зэсийн үнэ тогтвортойгоор өссөн.

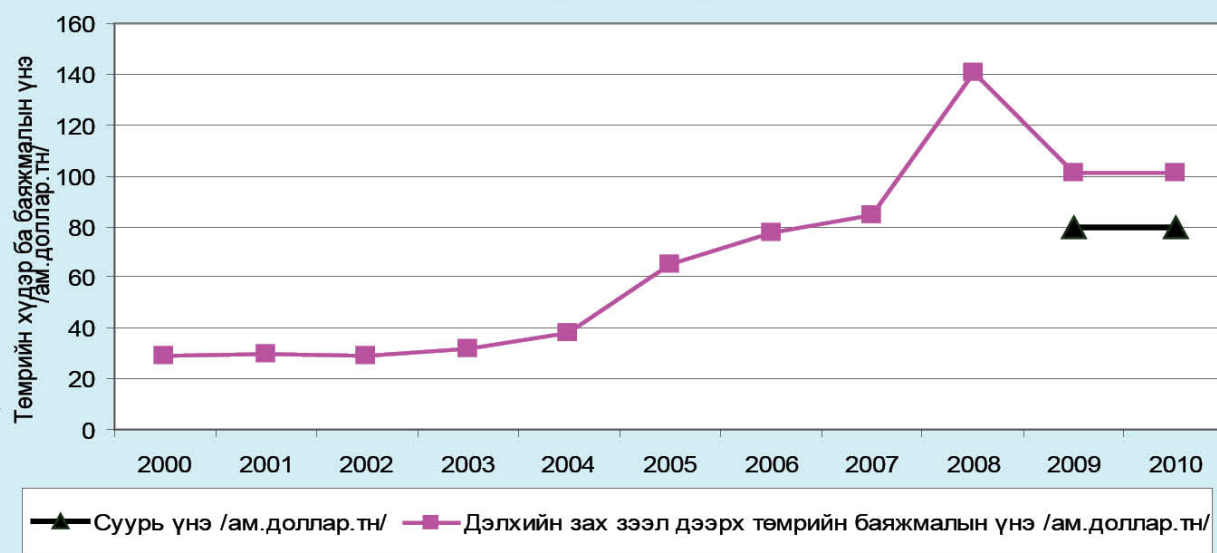
8-р зураг. Дэлхийн зах зээл дээрхи зэсийн үнийг суурь үнэтэй харьцуулсан үзүүлэлт

Монгол улс нь жилдээ 1,379 мян.тонн төмрийн баяжмал экспортлож байна. 2000-2010 он хүртэлх төмрийн хүдэр ба баяжмалын үнийг 9-р зургаас харахад төмрийн хүдэр, баяжмал нь дараахь гурван хүчин зүйлээс хамаарч өөрчлөгдөж байна.

1. Эрэлт нийлүүлэлт, зах зээлийн тэнцвэр болон агуулахын нөөц
2. Дэлхийн аж үйлдвэрлэл
3. Америк долларын индекс

Төмрийн хүдрийн эрэлт нь дэлхийн аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийн мөчлөгөөс хамаарч байна.

Дэлхийн зах зээл дээрх төмрийн хүдэр ба баяжмалын үнийг суурь үнэтэй харьцуулсан график

9-р зураг. Дэлхийн зах зээл дээрхи төмрийн хүдэр ба баяжмалын үнийг суурь үнэтэй харьцуулсан үзүүлэлт

2008 онд БНХАУ нь Олимпын наадам зохион байгуулж байгаатай холбоотойгоор төмрийн хүдрийн эрэлт өсч төмрийн хүдэр, баяжмалын үнэ нь 2007 онд 1.6 дахин өсөн байна. Өөрөөр хэлбэл үйлдвэрлэлийн эрэлт, нийлүүлэлтийн зөрүү буюу зах зээлийн илүүдэл, хомсдолын өөрчлөлт нь төмрийн хүдэр, баяжмалын үнэ бүрдэлтэнд нөлөөлж байна. Лондонгийн металлын биржийн үнийн загварт эрэлтийн хэлбэлзэлийг дэлхийн аж үйлдвэрлэлийн мөчлөгийн суурь болгон тодорхойлж байна.

* Тайлбар : суурь үнийг тухайн бүтээгдэхүүний /ашигт малтмалын/ зах зээлийн үнийн өсөлтийн хамгийн бага түвшин гэж ойлгоно.

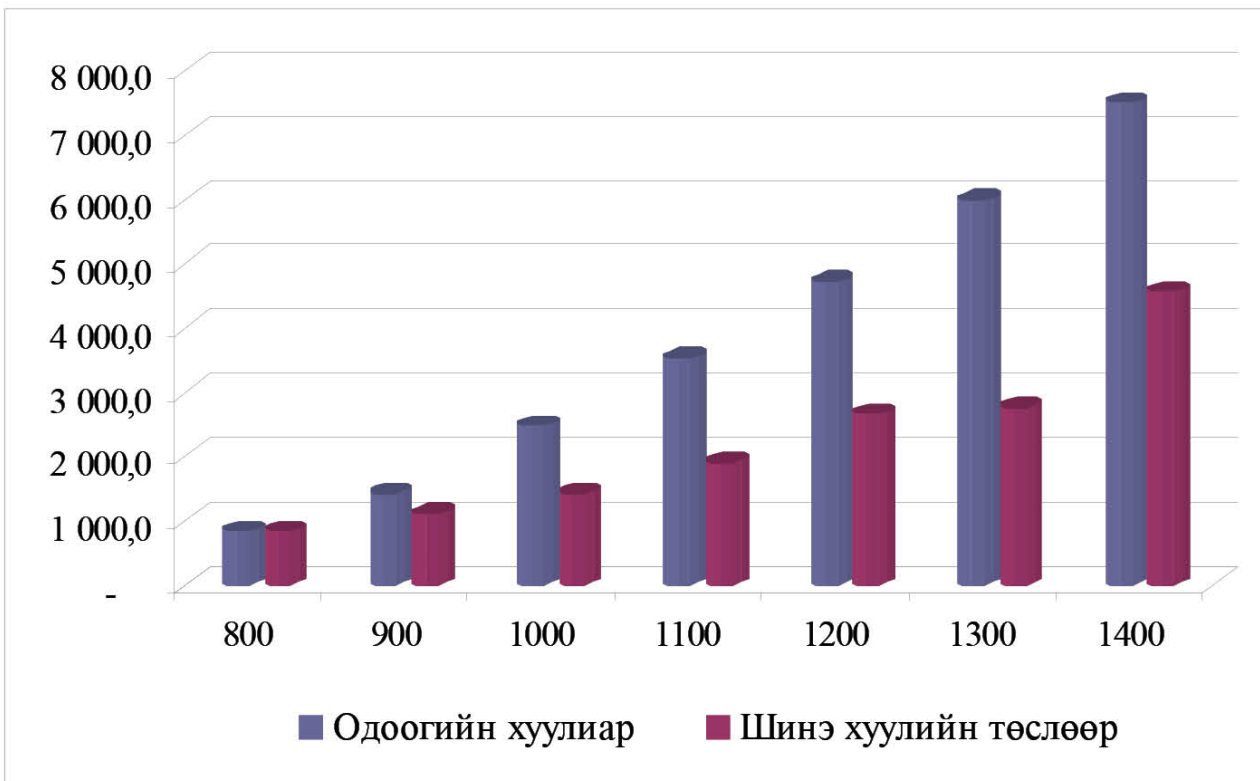
Мөн уул уурхайн салбарын алт үйлдвэрлэлийн хүрээнд “Гацуурт компанийн алтны уурхайн жишээн дээр нийт татвар төлбөрийн хэмжээг одоогийн мөрдөгдөж буй хуулийн үйлчилж байгаа хэлбэрийг шинэ хуулийн төслийн хэлбэртэй харьцуулан 2005-2010 оны байдлаар үзүүлбэл:

10-р зураг. Татварын харьцуулалт /2005-2010/

Зургаас харахад одоогийн хуулиар 2005 онд төлсөн нийт татвар, хураамж нь 4123,7 сая төгрөг байсан бол тухайн үед шинэ хуулийн төслөөр бол 3448,7 сая төгрөг төлөх байжээ, 2007 онд 1014,5 сая төгрөг төлсөн бол шинэ хуулийн нөхцлөөр 377,4 сая төгрөг, 2009 онд 2422,9 сая төгрөг төлсөн бол шинэ хуулийн төслөөр 1398,5 сая төгрөг төлөх бөгөөд ерөнхийдөө 25% орчим бууралттай байна.

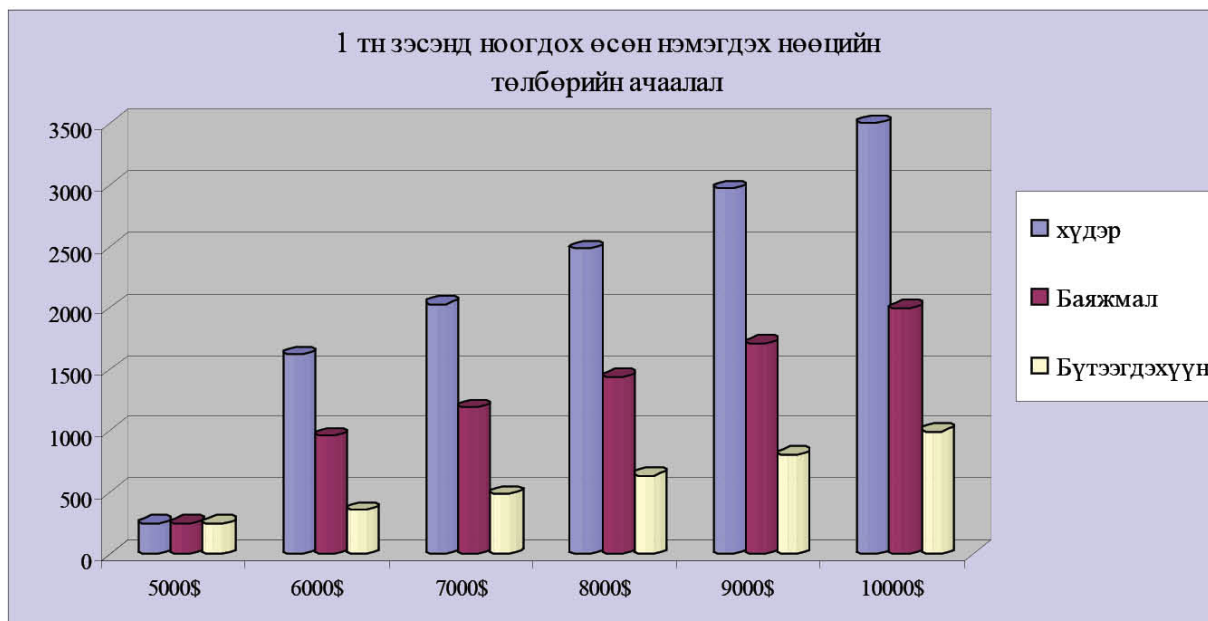
Түүнчлэн бүтээгдэхүүний боловсруулалтын түвшингээс хамаарч үндсэн хувь дээр нэмж ногдуулах хувь, хэмжээгээр тооцож үзвэл:

11-р зураг. Үнийн өсөлттэй харьцуулсан татварын хэмжээ

Зургаас үзвэл 1 унци алтны үнэ дэлхийн зах зээл дээр 900\$ байвал одоогийн мөрдөгдөж буй хуулиар 1419,4 сая төгрөг төлөх ба шинэ хуулийн төслөөр 1114,5 сая төгрөг төлөх, 1 унци алтны үнэ дэлхийн зах зээл дээр 1200\$ байвал одоогийн мөрдөгдөж буй хуулиар 4717,6 сая төгрөг төлөх ба шинэ хуулийн төслөөр 2655,5 сая төгрөг төлөх, 1 унци алтны үнэ дэлхийн зах зээл дээр 1400\$ байвал одоогийн хуулиар 7497,6 сая төгрөг төлөх ба шинэ хуулийн төслөөр 4562,6 сая төгрөг төлөх ба дунджаар 30% орчим буурахаар ажиглагдаж байна.

Мөн өсөн нэмэгдэх нөөцийн төлбөр хэрэгжиж эхэлснээр 1 тонн зэс, 1 унци алт, 1 тонн төмрийн хүдрийн ашигт малтмал ашигласны нөөцийн төлбөрийн ачааллын хэмжээг тооцон гаргалаа.

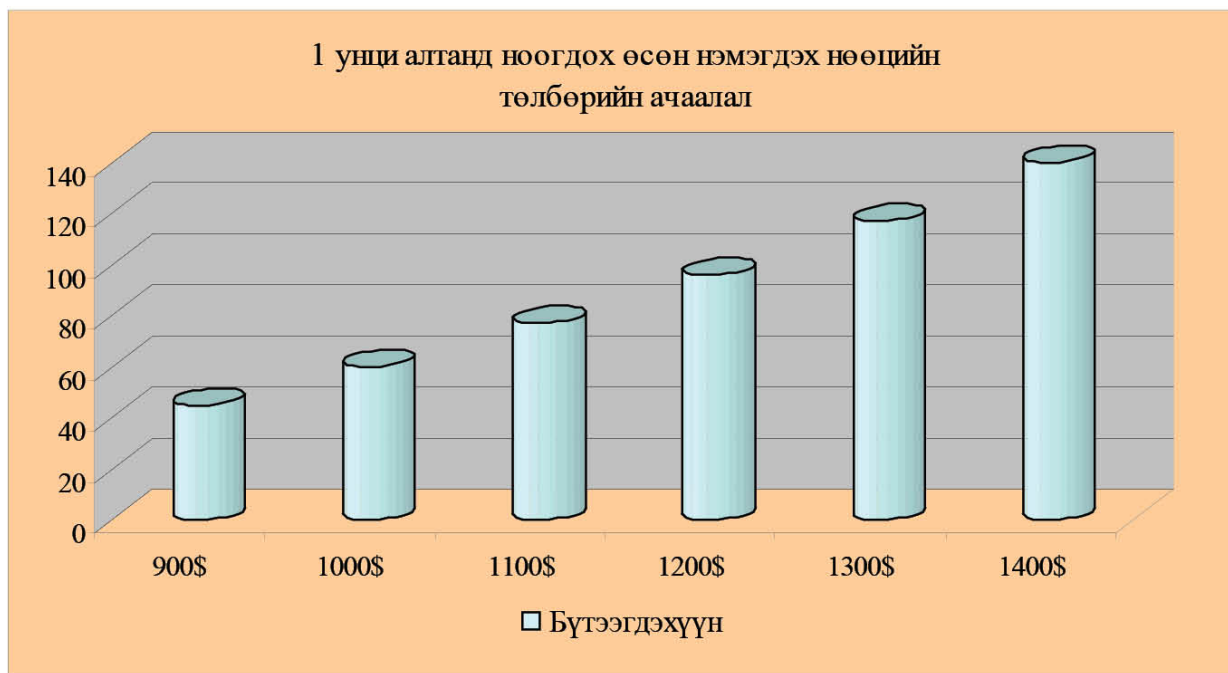

12-р зураг. 1 тонн зэсэнд ноогдох өсөн нэмэгдэх нөөцийн төлбөрийн ачаалал

Зургаас харахад дэлхийн зах зээл дээр 1 тн зэсний үнэ 5000\$ -оос дээш 6000\$ хүрвэл үндсэн төлбөрийн хэмжээн дээр хүдэрт 1620\$, баяжмалд 960\$, бүтээгдэхүүнд 360 \$ нэмэх ба 1тн зэс 9000\$ хүрвэл үндсэн төлбөрийн хэмжээн дээр хүдэрт 2970\$, баяжмалд 1710\$, бүтээгдэхүүнд 810\$ тус тус нэмэгдэхээр байна.

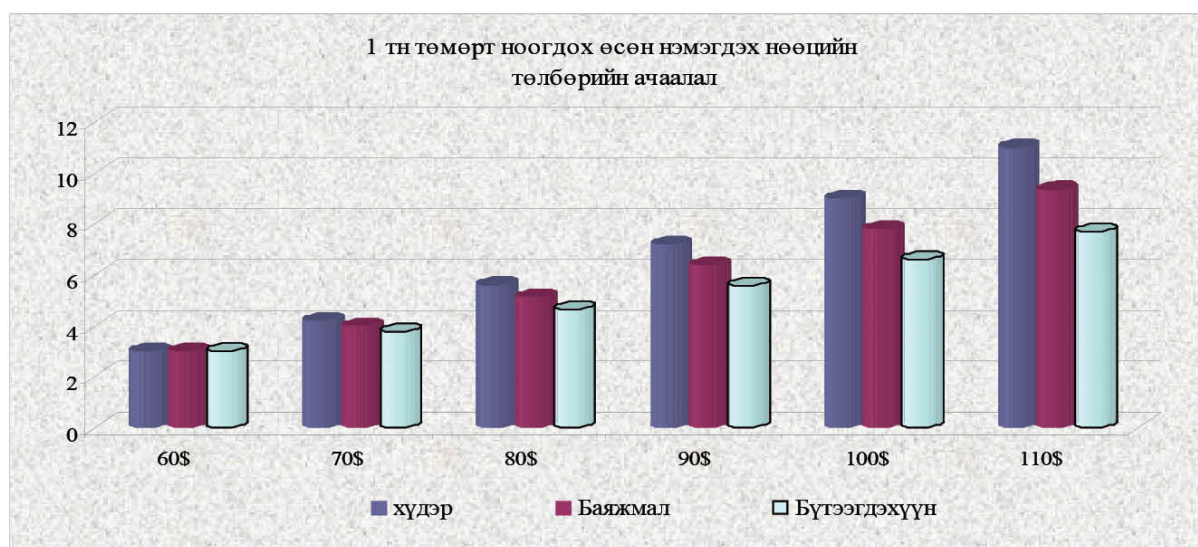
Өсөн нэмэгдэх нөөцийн төлбөр хэрэгжиж эхэлснээр алтны төлбөрийн ачааллын хэмжээг тооцон гаргавал:

LB	4.70	0.33	0.73%	0.01	0.01	0.01
MAL	4.36	-0.01	-0.22%	0.01	0.01	0.01
NE	2.42	0.07	2.89%	0.01	0.01	0.01
MV	2.04	0.32	15.69%	0.01	0.01	0.01
QTVV	2.95	0.01	0.34%	0.01	0.01	0.01
HYOS	11.61	-0.06	-0.54%	0.01	0.01	0.01
PLUG	21.14	-0.11	-0.54%	0.01	0.01	0.01
ESLR	26.37	-0.04	-0.19%	0.01	0.01	0.01
LMT	62.20	0.01	0.04%	0.01	0.01	0.01
	21.77	0.53	2.44%	0.01	0.01	0.01
	26.5	0.13	0.49%	0.01	0.01	0.01

13-р зураг. 1 унци алтанд ноогдох өсөн нэмэгдэх нөөцийн төлбөрийн ачаалал

Зургаас үзэхэд дэлхийн зах зээл 1 унци алтны үнэ 900\$-оос 1000\$ хүрсэн тохиолдолд үндсэн төлбөр дээр 45\$, хэрвээ 1400\$ хүрвэл 140\$ нэмэгдэх хандлагатай байна.

14-р зураг. 1 тонн төмөрт ноогдох өсөн нэмэгдэх нөөцийн төлбөрийн ачаалал

Зургаас үзэхэд дэлхийн зах зээл дээр 1 тн төмрийн хүдрийн үнэ 60\$ -оос дээш 70\$ хүрвэл үндсэн төлбөрийн хэмжээн дээр хүдэрт 4.2\$, баяжмалд 3.99\$, бүтээгдэхүүнд 3.78 \$ нэмэх ба 1 тн төмрийн хүдрийн үнэ 110\$ хүрвэл үндсэн төлбөрийн хэмжээн дээр хүдэрт 11\$, баяжмалд 9,35\$, бүтээгдэхүүнд 7,7\$ тус тус нэмэгдэхээр байна.

Иймээс судалгааны үр дүнгээс үзэхэд өсөн нэмэгдэх нөөцийн төлбөрийн ачаалал нь ашигт малтмалыг хүдэр хэлбэрээр олборлоход баяжмал болон бүтээгдэхүүн болгож үйлдвэрлэснээс арай өндөр байх нь харагдаж байна.

ДҮГНЭЛТ

Сүүлийн жилүүдэд уул уурхайн салбар Монгол Улсын аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүний 65,4 %, дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 22,1% үйлдвэрлэдэг томоохон салбарын нэг болсон нь нэгэнт ойлгомжтой байна. Энэхүү судалгааны ажлыг дүгнэж үзвэл:

1. Монгол улс 2007 онд орлогын албан татварын ерөнхий хувь хэмжээг бууруулсан боловч уул уурхайн салбар дахь татварын ачаалал буурсангүй харин ч өсжээ. Татварын ачаалал өсөх болсон гол шалтгаан нь Зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татвартай холбоотой байсан юм.

2. 2006 оны 5-р сард Монгол Улсын Их Хурлаас “Зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татвар”-ын тухай хуулийг баталсан нь үндэсний алт олборлогч компаниудын ашиг сонирхолыг зөрчсөн явдал болсон.

3. Зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татвар хэрэгжиж эхэлснээр 2006-2010 оны 11 сарын байдлаар Монгол Улсын төсөвт нийт 1 475 808,6 сая төгрөгний орлого оруулж улс орны хөгжилд гол

үүрэг гүйцэтгэсэн боловч нөгөө талаараа алт олборлогч олон жижиг, дунд аж ахуйн нэгжүүд дампуурч, бүр зарим нь хууль бус наймаа, гэмт хэргийн сүлжээ, далд эдийн засагт шилжсэн байна.

4. Ашигт малтмалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулан өсөн нэмэгдэх ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийг нэвтрүүлснээр аж ахуйн нэгж, гадаад дотоодын хөрөнгө оруулагчид татварын дарамтгүйгээр үйл ажиллагаа явуулахын зэрэгцээ улсын төсөвт орох орлогын хэмжээ нэмэгдэж цаашид стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын орд газрууд эдийн засгийн эргэлтэд орж, ашигт малтмалын бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн хэмжээ нэмэгдэж, зах зээл дээрхи үнэ ханш нь өсөх тохиолдолд төсөвт төвлөрөх орлогын хэмжээ улам нэмэгдэх нь ажиглагдаж байна.

5. Өсөн нэмэгдэх ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн судалгаанаас харахад гол нэр төрлийн ашигт малтмалын хувьд түүхий эд хэлбэрээр бүтээгдэхүүн гаргаснаас баяжмал буюу эцсийн бүтээгдэхүүн хэлбэрээр гаргах нь татварын хувь хэмжээ нь буурч байгаа нь цаашид уул уурхайн боловсруулах үйлдвэрүүдийг бий болгох боломжийг олгож байна.

6. Уул уурхайн салбарын хувьд харьцангуй цөөн үндэсний үйлдвэрлэгч уурхайнуудад татварын хувь хэмжээг өндөр ногдууласнаас олон уурхайд харьцангуй бага хэмжээний татвар ноогдуулах нь төсөвт илүү орлого оруулдаг гэж үзэж байна.

7. Уул уурхайн салбар нь дэлхий нийтэд эрсдэлтэй бизнес гэж тооцогдож байгаа өнөө цаг үед татварын тогтвортой бодлого баримталж, үндэсний уул уурхайн олборлогч аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжсэнээр төсвийн тогтмол орлоготой болохоос гадна Монгол улсад аж үйлдвэрлэлийн салбарыг хөгжүүлэх боломж гарч ирэх болно.

Ашигласан материал

1. Ж.Бямбаюу, С.Цэдэндорж

“Уул уурхайн үйлдвэрийн техник-эдийн засгийн шинжилгээ”

2009 он

2. Хууль тогтоомж, эмхэтгэлүүд

- Монгол Улсын Татварын ерөнхий хууль
- Монгол Улсын Ашигт малтмалын тухай хууль
- Монгол Улсын Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хууль
- Монгол Улсын аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хууль
- Монгол Улсын Гадаадын хөрөнгө оруулалтын тухай хууль
- Монгол Улсын Зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татварын тухай хууль

3. Бюлетень /ҮСГ/ 2006-2010 он

4. Б.Бямбадавга, Т.Баасанпүрэв, Н.Зоригтсайхан

“Монгол Улсын Уул уурхайн салбарын хууль эрх зүйн орчин бусад орны татварын ачааллыг харьцуулсан судалгаа” /

Цуврал 4/ 2008 он

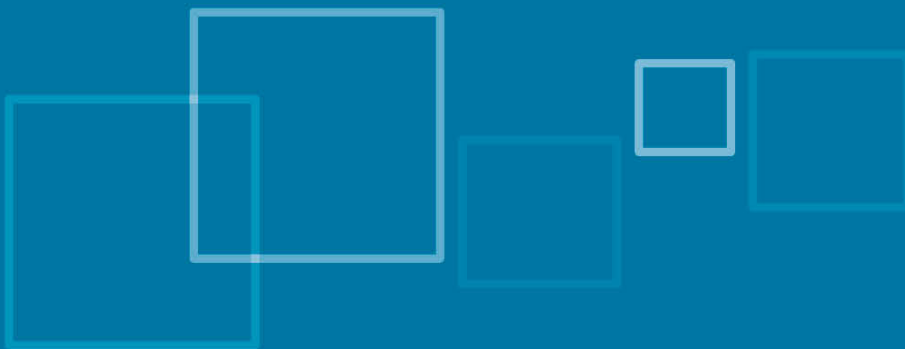
5. Интернетийн эх сурвалж

1. <http://www.worldgrowth.mn/>
2. <http://www.nambc.org/docs/Dr.%20James%20Otto%20--%20Mongolia%2>
3. www.infomine.com
4. www.legalinfo.mn

ALB	7.0	0.33	0.7%	0.01	0.01
MAL	4.36	-0.01	1.2%	0.01	0.01
NE	2.42	-0.07	0.22%	0.01	0.01
MV	5.64	0.39	-1.28%	0.01	0.01
QTVV	2.95	0.01	1.32%	0.01	0.01
HYOS	9.13	-0.04	-0.18%	0.01	0.01
PLUG	11.61	-0.05	-0.24%	0.01	0.01
ESLR	21.14	-0.11	-0.54%	0.01	0.01
LMT	26.37	-0.04	-0.54%	0.01	0.01
	62.20	-0.01	-0.19%	0.01	0.01
	21.77	0.53	0.86%	0.01	0.01
	26.5	0.13	0.6%	0.01	0.01

ТЭМДЭГЛЭЛ

“Мөнхийн Үсэг” ХХК-д хэвлэв.
Утас: 319658, 320807, 321316
Вэб хаяг: www.munkhiin-useg.mn